

בבית המשפט העליון**רע"א 7706/22**

לפני: כבוד השופט יי אלרון
 כבוד השופט א' שטיין
 כבוד השופט יי כשר

המבקשת: ציפורה שרה סינגר אטיה

נ ג ד

המשיב: עו"ד אייל אבידן

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי
 ירושלים (השופט א' רון) שניתן ביום 18.7.2022 בע"א
 22350-11-21

בשם המבקשת: עו"ד אייל אלנתן

בשם המשיב: עו"ד אריאל דיין

כתבי עת:

לימור זר-גוטמן, "הנאמנויות של עורך הדין", חובות אמון בדין הישראלי, (2016) 243

ספרות:

דניאל פרידמן דיני עשיית עושר ולא במשפט

אהרן ברק חוק השליחות

גבריאלה שלו ואפי צמח דיני חוזים

איל זמיר, מרדכי א' ראבילו, גבריאלה שלו הפירוש הקצר לחוקים במשפט הפרטי (1996)

חקיקה שאוזכרה:

חוק השליחות, תשכ"ה-1965: סע' 14 (א)

כללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית), תשמ"ו-1986: סע' כלל 9 (ב)

חוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973: סע' 30, 46

חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה-1975: סע' 16

כללי לשכת עורכי הדין (התעריף המינימלי המומלץ), תש"ס-2000: סע' כלל 2
 תקנות סדר הדין האזרחי, תשע"ט-2018: סע' 138(א)(2), 138(א)(5), 149(2)(א)
 חוק לשכת עורכי הדין, תשכ"א-1961: סע' 54, 84(ב)
 חוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א-1970: סע' 15(א)

פסק-דין

השופט א' שטיין:

הסוגיה המשפטית נושא הדיון

1. בפסק דין זה אנו נדרשים להכריע בשאלה משפטית חשובה אשר נוגעת להסדרי שכר טרחה שבין עורך דין ללקוחו:

א. במקרים רבים, עורך דין מייצג את לקוחו בהתדיינות כספית תמורת שכר טרחה המותנה בתוצאה, דהיינו: שכר טרחה אשר ישולם מדמי הזכייה שבית המשפט יפסוק – אם יפסוק – לטובת הלקוח, כאשר שיעורו של שכר הטרחה קבוע באחוזים בהסכם הייצוג שבין עורך הדין ללקוח (להלן, בהתאמה: שכר טרחה מותנה, ה-contingent fee, כתיאורו במשפט האמריקני, והסכם הייצוג). הסכמי ייצוג אשר כוללים בתוכם הוראה בדבר שכר טרחה מותנה הינם מותרים ונפוצים מאד במקומותינו (ראו: כלל 9(ב) לכללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית), התשמ"ו-1986 (להלן: כללי האתיקה), אשר מאפשר הסכמים כאלה). ביחס להסכמים כאלה, פסקנו לא אחת כי כאשר הלקוח בוחר לפטר את עורך הדין מן הייצוג לפני שההליך שבו מתברר הסכסוך הכספי הגיע לסיומו, עליו לשלם לעורך הדין שכר ראוי בעד עמלו (ראו: ע"א 136/92 ביניש-עדיאל – עורכי-דין נ' דניה סיבוס חברה לבנין בע"מ, פ"ד מז(5) 114, 124 (1993) (להלן: הלכת ביניש-עדיאל); ע"א 8934/17 עו"ד אלי זהר – נאמן המכון לרפורמות מבניות בע"מ נ' החברה הכלכלית לראש העין בע"מ, פסקאות 12-13 לפסק דיני (17.3.2019); ע"א 3357/19 מאיר צייגר, עו"ד נ' החברה לשיקום ולפיתוח הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים בע"מ, פסקה 21 לפסק דיני (3.11.2021); וכן סעיף 46 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 (להלן: חוק החוזים)). לכלל זה אקרא להלן כלל השכר הראוי.

ב. לכלל השכר הראוי יש חריג אחד בלבד: לקוח שמפטר את עורך דינו בחוסר תום-לב על-מנת לנשלו מחלקו בדמי הזכייה, מתוך מניע פסול אחר או מסיבה אחרת שאינה עניינית – יכול שיחויב על ידי בית המשפט בתשלום פיצויי ציפיה לעורך הדין (ראו: ע"א 8854/06 קורפו נ' סורוצקין, פסקאות 18-20 (20.3.2008) (להלן: עניין קורפו)). לחריג זה אקרא להלן: החריג של פיצויי ציפיה.

ג. שאלה אשר עלתה לדיון במקרה דנן היא זו: האם וכיצד ניתן להתנות על כלל השכר הראוי בהסכם הייצוג שבין עורך דין ללקוח? האם עורך הדין רשאי לקבוע בהסכם זה כי אם הלקוח יבחר לפטרו, לפני גמר ההתדיינות, מכל סיבה שהיא, יהא הלקוח חייב לשלם לו, כשכר טרחה, סכום כסף בלתי מותנה אשר עולה במידה ניכרת על השכר הראוי? האם הוראה כזאת תהא אכיפה, או שמא נראה בה פגיעה בתקנת הציבור ונסרב לאכפה?

2. אם תישמע דעתי, זאת תהא התשובה לשאלה שהצגתי:

א. בכפוף למגבלות שבדין (ראו, למשל: סעיף 16 לחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975), עורך דין רשאי לדרוש בעד עבודתו המקצועית כל שכר שטוב בעיניו, והלקוח הפוטנציאלי אשר בודק את האפשרות לשכור את שירותיו של אותו עורך דין יכול להסכים או לא להסכים לשלם לו שכר כאמור (ראו, בין היתר: כלל 2 לכללי לשכת עורכי הדין (התעריף המינימלי המומלץ), התש"ס-2000).

ב. אולם, הדברים הם שונים בתכלית כאשר הסכם הייצוג קובע הסדר בדבר שכר טרחה מותנה ולצדו מופיעה הוראה אשר קובעת מה ייעשה באם יחליט הלקוח לפטר את עורך הדין לפני גמר ההתדיינות מכל סיבה שהיא, ואשר מחייבת את הלקוח, בכל מקרה כזה, לשלם לעורך הדין סכום כסף קצוב אשר עולה במידה ניכרת על השכר הראוי.

ג. הוראת הסכם מעין זו חוטאת בשני אלה:

• היא יוצרת ניגוד חריף בין טובת הלקוח, שעורך הדין חייב לקדם במסירות ובנאמנות, לבין האינטרס האישי של עורך הדין. זאת, מאחר שהיא יוצרת אצל עורך הדין תמריץ אנומאלי לגרום לכך שהלקוח יפטרו מן הייצוג, לצד תמריץ אנומאלי נוסף להעלות את סכום התביעה ללא סיבה עניינית.

• היא פוגעת קשות בזכותו של הלקוח להחליף את הייצוג בהתאם לרצונו, ולרוב אף מאיינת זכות חשובה זו. זאת, מאחר שהלקוח יירתע מלפטר את עורך דינו למרות שהוא איבד את אמונו בעורך הדין ואינו שבע רצון מפועלו, לנוכח הסנקציה הכספית החריפה שתפקוד אותו אם כך ייעשה.

ד. הוראה כאמור מנוגדת אפוא לתקנת הציבור ודינה בטלות (ראו: סעיף 30 לחוק החוזים).

3. כאן המקום לעבור למקרה שלפנינו.

הבקשה

4. לפנינו בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי ירושלים (השופט א' רון) אשר ניתן ביום 18.7.2022 בע"א 22350-11-21. במסגרת פסק דין זה, דחה בית המשפט המחוזי, בהסכמת בעלי הדין, את ערעור המבקשת על פסק דינו של בית משפט השלום ירושלים (השופטת ש' לארי-בבלי) אשר ניתן ביום 4.8.2021 בת"א 50756-05-17, ובגדרו התקבלה תביעת המשיב לחיוב המבקשת בתשלום שכר הטרחה אשר עוגן במסגרת הסכם למתן שירותים משפטיים שנערך ביניהם (להלן: הסכם שכר הטרחה או ההסכם).

רקע עובדתי והליכים קודמים

5. החל משנת 1990, ובמשך כ-23 שנים, הפעילה המבקשת חוגי ספורט במועצה המקומית מבשרת ציון (להלן: המועצה). בשנת 2013, העסקתה זו באה לקיצה ביוזמת המועצה. בעקבות כך, שכרה המבקשת את שירותיו המשפטיים של המשיב – עורך דין במקצועו – במטרה להגיש ולנהל תביעה כספית נגד המועצה.

6. ביום 1.10.2014 חתמו הצדדים על הסכם שכר טרחה, אשר מכיל בתוכו את ההסדר הבא: המבקשת תשלם למשיב 10,000 ש"ח בגין פתיחת התיק וטיפול ראשוני בעניינה; ובנוסף לכך, תשלם המבקשת למשיב 20% בתוספת מע"מ מכל סכום אשר יגיע לה בגמר ההתדיינות נגד המועצה (ראו: סעיף 5 להסכם).

7. סעיף 8 להסכם הוסיף וקבע את שכר הטרחה אותו תהא המבקשת חייבת לשלם למשיב באם תחליט לפטרו מן הייצוג לפני גמר ההתדיינות.

סעיף זה יעמוד במרכז דיוננו, וזאת לשונו:

"בהתקיימות אחד מהמקרים הבאים, תשלם הלקוחה למייצג שכר הטרחה בשיעור 20% ומע"מ משווי הסכום הנדרש מאת הצד שכנגד, וזאת ללא קשר למועד התקיימותם:

8.1 אם לאחר הגשת התביעה תרצה הלקוחה למשוך תביעתה ללא תמורה מאת הצד שכנגד.

8.2 אם לאחר הגשת התביעה תרצה הלקוחה למשוך תביעתה כנגד תמורה שאינה כספית מאת הצד שכנגד.

8.3 אם לאחר הגשת התביעה תרצה הלקוחה להפסיק את ההתקשרות עם המייצג באופן חד-צדדי" (ההדגשות הוספו – א.ש.).

8. ביום 17.6.2015, הגיש המשיב לבית משפט השלום ירושלים תביעה כספית מטעם המבקשת נגד המועצה על סך של 1,045,700 ש"ח (ת"א 36980-06-15). בחודש יוני 2016, פנתה המבקשת אל המשיב בבקשה להעביר את התביעה מבית משפט השלום אל בית הדין האזורי לעבודה (להלן: בית הדין לעבודה או בית הדין), בסברה כי בית הדין מהווה האכסניה המתאימה לבירור תביעתה. המשיב חלק על עמדתה של המבקשת. במסגרת זו, הסביר המשיב למבקשת כי לדידו לא התקיימו יחסי עובד-מעביד בינה לבין המועצה, ועל כן מקומה של התביעה הוא בבית משפט השלום. כמו כן, ציין המשיב באוזני המבקשת כי העברת התביעה לבית הדין לעבודה תחייב התאמה של שכר טרחתו, אשר יעמוד על 70,000 ש"ח (כולל מע"מ) ללא תלות בתוצאת ההתדיינות. בחלוף כשנה, בחודש אפריל 2017 – אחרי שההליך בבית משפט השלום התקדם כסדרו והגיע לשלב של גילוי מסמכים – ביקשה המבקשת מהמשיב

פעם נוספת לפעול לסגירת התיק בבית המשפט. המשיב נענה לבקשתה, וביום 7.5.2017 הורה בית משפט השלום ירושלים על מחיקת התביעה.

9. לאחר מכן, פיטרה המבקשת את המשיב מייצוגה והעמידה במקומו עורך דין אחר. ביום 7.8.2017, הגיש אותו עורך דין, בפועלו מטעם המבקשת, תביעה נגד המועצה בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים (סע"ש 17-08-14747).

10. ביום 24.5.2017, הגיש המשיב תביעה נגד המבקשת בבית משפט השלום ירושלים בגין הפסקת ההתקשרות עמו (ת"א 17-05-50756). המשיב עתר לקבלת סעד כספי בסך של 232,333 ש"ח. דרישה זו התבססה על האמור בסעיף 8.3 להסכם שכר הטרחה, שכאמור קובע כי "אם לאחר הגשת התביעה תרצה הלקוחה להפסיק את ההתקשרות עם המייצג באופן חד-צדדי", יהא עליה לשלם "למייצג שכר הטרחה בשיעור 20% ומע"מ משווי הסכום הנדרש מאת הצד שכנגד" (ההדגשות הוספו – א.ש.). לטענת המשיב, עשרים אחוזים מסכום התביעה על סך של 1,045,700 ש"ח, בתוספת מע"מ, מגיעים כדי 244,694 ש"ח – סכום שממנו יש לקזז את אגרת בית המשפט בסך של 12,361 ש"ח, אשר שולמה מכספה של המבקשת בגין הגשת התביעה נגד המועצה והוחזרה למשיב (מכאן סכום התביעה של המשיב: 232,333 ש"ח).

11. בפסק דינו מיום 4.8.2021 קיבל בית משפט השלום ירושלים (השופטת ש' לארי-בבלי) את תביעת המשיב. בית המשפט פסק, אחרי שמיעת ראיות, כי המבקשת הבינה את הוראותיו של הסכם שכר הטרחה ואת המשמעויות הנלוות להן – לרבות את האמור בסעיף 8 להסכם. בית המשפט גם דחה את טענת המבקשת לפיה הסכום המבוקש בסעיף 8 חורג מאמות מידה סבירות. ביחס לעניין זה, בית המשפט הטעים כי סעיף 8 נועד לשמש מנגנון ביטחון עבור עורך הדין, מקום בו הפסקת הייצוג על ידי הלקוח נעשתה שלא בתום-לב – והכל כחלק מניהול סיכונים לגיטימי של עורך הדין. עוד צוין בפסק הדין כי המשיב הטיב להציג בפני המבקשת את אפשרויותיה השונות ביחס לניהול התביעה, תוך הדגשת המלצתו המקצועית; ובהתנהלותו זו לא נפל שום פגם. לעומת זאת, בית המשפט קבע ביחס למבקשת כי היא השתחררה מההסכם באופן מפתיע וחד-צדדי – מעשה אשר מצביע על חוסר תום-לב מצידה. מטעמים אלו, פסק בית המשפט כי המשיב זכאי לסעד הכספי שנתבקש על ידו – 232,333 ש"ח – בתוספת תשלום הוצאות בסך כולל של 25,000 ש"ח.

12. ביום 9.11.2021, הגישה המבקשת ערעור על פסק דין זה לבית המשפט המחוזי ירושלים (ע"א 22350-11-21). ביני וביני, דחה בית הדין האזורי לעבודה בירושלים את תביעת המבקשת נגד המועצה, בקבעו כי בהיעדר יחסי עובד-מעביד בין השתיים אין לו סמכות עניינית לדון ולהכריע בתביעה. ביום 18.7.2022 התקיים דיון בערעור, במהלכו בית המשפט המחוזי (השופט א' דון) גילה את דעתו כי בכוונתו לדחות את הערעור. על רקע אמירה זו, הציע בית המשפט לבעלי הדין להגיע להסדר בדבר פריסת חיובה הפסוק של המבקשת לתשלומים בתמורה להתחשבות בגובה ההוצאות בהן היא תחויב בגין הערעור. בעלי הדין הסכימו לדחיית הערעור, ולהסכמה זו ניתן תוקף של פסק דין. במסגרת פסק דין זה, קבע בית המשפט המחוזי כי על המבקשת לשלם למשיב הוצאות בסך של 5,000 ש"ח.

13. ביום 1.8.2022 הגישה המבקשת בקשה לביטול פסק הדין, שכאמור ניתן על ידי בית המשפט המחוזי ביום 18.7.2022, ולמתן פסק דין מנומק. המבקשת טענה כי במהלך הדיון בפני בית המשפט המחוזי היא חוותה התקף חרדה וסערת רגשות, ועקב כך לא הבינה את המשמעות המעשית של מתן הסכמה מצידה לדחיית הערעור. עוד נטען כי בא-כוח המבקשת לא היה מודע למצבה בזמן אמת, ועל כן לא ביקש מבית המשפט שהות נוספת לקבלת החלטה מושכלת בעניין הערעור. ביום 3.8.2022 דחה בית המשפט המחוזי את בקשת המבקשת. במסגרת זו, קבע בית המשפט כי לנוכח קביעתו של בית הדין האזורי לעבודה בירושלים (סע"ש 14747-08-17) – לפיה לא התקיימו יחסי עובד-מעביד בין המועצה לבין המבקשת – המלצתו המקצועית של המשיב התבררה כנכונה, ולכן משיכת התיק מידי מחייבת תשלום שכר טרחה מצד המבקשת בהתאם להוראת סעיף 8 להסכם. עוד נקבע כי ככל שתחליט המבקשת להגיש ערעור לבית הדין הארצי לעבודה, וככל שערעור זה יתקבל – יהיה מקום לשקול פעם נוספת את בקשת המבקשת לביטול פסק הדין.

14. מכאן בקשת רשות הערעור שלפנינו.

הליכים מקדמיים

15. ביום 22.12.2022, הוצאתי מלפניי צו ארעי המעכב את ביצוע החיובים הכספיים שהושתו על המבקשת בפסקי הדין קמא עד למתן החלטה אחרת. קודם לכן, ביום 27.11.2022, קבעתי כי בקשת המבקשת מצריכה תשובה והוריתי לבעלי הדין

להגיש את טיעוניהם בכתובים, כאמור בתקנה 138(א)(2) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ט-2018 (להלן: תקנות סדר הדין האזרחי).

16. לאחר שעיינתי בכתובים שהוגשו על ידי בעלי הדין, קיימתי ישיבה במטרה להגיע לפשרה שתייחר את הצורך בהכרעה שיפוטית. ישיבה זו התקיימה ביום 10.1.2023. לדאבוני, בעלי הדין לא הגיעו להסכמה ועל כן הוריתי, באותו היום, כי בקשת המבקשת תועבר להכרעת מותב תלתא.

טענות הצדדים

17. המבקשת חוזרת על הטענות שהעלתה בפני הערכאות קמא. בפרט, תוקפת המבקשת את קביעתו של בית משפט השלום לפיה הפסקת הייצוג נעשתה על ידה באופן חד-צדדי, במפתיע ובחוסר תום-לב. לטענתה, היא ביקשה מהמשיב במשך שנה תמימה להעביר את תביעתה לבית הדין לעבודה. אחרי שפניותיה לא נענו, ולאור המחלוקת שנתגלעה בינה לבין המשיב באשר לאופן ניהול ההתדיינות נגד המועצה, החליטה המבקשת להפסיק את התקשרותה עם המשיב ולפטרו מן הייצוג. המבקשת טוענת כי סעיף 8 להסכם שכר הטרחה הוא בגדר הוראה עונשית מובהקת, אשר נועדה להטיל מורא וקנס על הלקוח שחפץ להפסיק את הייצוג המשפטי שלו על ידי עורך הדין, שכאמור ניסח את ההסכם. המבקשת מצביעה על כך שבמקרה של הפסקת הייצוג ביוזמתה, הוראה זו מחייבת אותה לשלם למשיב סך של 254,694 ש"ח, כולל מע"מ (244,694 ש"ח בתוספת דמי הטיפול הראשוני בסך של 10,000 ש"ח) – סכום גבוה מהשכר הראוי במאות אחוזים. לדבריה, הוראת סעיף 8 להסכם שכר הטרחה הופכת אותה ללקוחה שבויה בידי המשיב – לקוחה שלמעשה איבדה את זכותה להחלפת הייצוג המשפטי. המבקשת מסכמת וטוענת כי סעיף 8 להסכם שכר הטרחה הינו בגדר תנייה חוזית נשכנית ועושקת אשר סותרת את תקנת הציבור, ודינה בטלות.

18. מנגד, סומך המשיב את ידיו על פסקי הדין שניתנו על ידי בית משפט השלום ובית המשפט המחוזי. לטענתו, בית משפט השלום קבע ממצאים קשים ביחס למבקשת, אשר כללו קביעה מפורשת כי המבקשת מסרה עדויות סותרות וטענה טענות סרק שהכפישו את המשיב. כמו כן סבור המשיב כי אין מקום לדון בבקשת המבקשת "בגלגול שלישי" – זאת משתי סיבות. ראשית, לדברי המשיב, המבקשת אינה מעלה בבקשתה שום סוגיה משפטית בעלת חשיבות כללית אשר חורגת מעניינם

הפרטני של בעלי הדין. שנית, פסק הדין קמא ניתן בהסכמת מבקשת, אשר ניתנה אחרי שהמבקשת נועצה בעורך דינה, ועל כן, לטענת המשיב, אין מדובר כאן בעיוות דין. המשיב מוסיף וטוען כי קבלת הבקשה דנן תהא מנוגדת לעיקרון היסודי אשר קובע כי "חוזים יש לקיים" – pacta sunt servanda (ראו: גבריאלה שלו ואפי צמח דיני חוזים 22 (מהדורה רביעית, 2019)).

דיון והכרעה

19. בעלי הדין הניחו לפנינו כתובים מפורטים, ועל כן סבורני כי טוב נעשה אם נדון בבקשת המבקשת כבערעור ונכריע בערעור על יסוד כתובים אלו, כמותווה בתקנות 138(א)(5) ו-149(2)(א) לתקנות סדר הדין האזרחי.

20. אקדים ואומר כי לאחר שקילת טענותיהם של בעלי הדין, הגעתי למסקנה כי בית משפט השלום שגה בקבעו כי המבקשת חייבת לשלם למשיב את שכר הטרחה אשר עוגן בסעיף 8 להסכם. האמור בסעיף זה בטל מעיקרו בהיותו סותר את תקנת הציבור, מטעמים שכבר מניתי ואסבירם ביתר פירוט בהמשך דבריי. באשר לדיון בערעורה של המבקשת על פסק דינו של בית משפט השלום, שכאמור נערך בפני בית המשפט המחוזי ירושלים – סבורני כי האופן שבו נערך הדיון פגע בזכות הערעור של המבקשת והסב לה עיוות דין חמור ששומה עלינו לתקן. הכרעותיו של בית המשפט המחוזי גם נפגמו בשגגה שעל טיבה אעמוד בהמשך דבריי.

21. אשר על כן, אציע לחבריי לדון בבקשה שלפנינו כבערעור וכן לקבל את הערעור, להכריז על בטלותו של סעיף 8 להסכם שכר הטרחה, ולהעמיד את חובה של המבקשת למשיב בגין העבודה שהלה ביצע עבורה על סך של 60,000 ש"ח, ותו לא.

22. כאן המקום לפרט את טעמי.

הסכם שכר הטרחה בראי של תקנת הציבור

23. בהסכם שכר הטרחה, בעלי הדין גיבשו שתי הסכמות הנוגעות לענייננו-שלנו:

א. סעיף 5 להסכם קובע כי המבקשת תשלם למשיב סך של 10,000 ש"ח בגין פתיחת התיק, וכן סכום כסף נוסף בשיעור של 20% מכל סכום אשר יגיע למבקשת בגמר ההתדיינות נגד המועצה.

הוזה אומר: שכר הטרחה המקסימלי שיוכל המשיב לקבל – במקרה של הצלחה מרבית בהתדיינות נגד המועצה, אם תביעת המבקשת תתקבל במלואה – הוא 219,140 ש"ח.

ב. סעיף 8 להסכם – שהינו, כאמור, סלע המחלוקת – קובע כי אם תבחר המבקשת להחליף ייצוג משפטי, אזי יהא עליה לשלם למשיב 20% מהסכום אשר נדרש מהמועצה בכתב התביעה, בתוספת מע"מ – זאת, נוסף על 10,000 ש"ח שהמשיב כבר גבה מהמבקשת בגין פתיחת התיק, וללא כל תלות בתוצאת ההתדיינות אשר יכול שתסתיים בדחיית תביעתה של המבקשת.

הוזה אומר: שכר הטרחה שהמבקשת תידרש לשלם למשיב במקרה שבו היא בוחרת לסיים את ההתקשרות עמו הוא 254,694 ש"ח – זאת, כאמור, גם אם תביעתה נגד המועצה תיכשל ולא תעשיר את המבקשת אפילו בשקל אחד.

24. מנגנון זה יוצר מצב אנומאלי שבו כדאי למשיב להיות מפוטר על ידי המבקשת מהר ככל שניתן – מצב דברים שתוצאתו ניגוד חריף בין האינטרס הלגיטימי של המבקשת, כלקוחה של עורך דין, לקבל ממנו שירות משפטי מיטבי, לבין האינטרס הכלכלי של המשיב (ראו והשוו: Geoffrey P. Miller, *Some Agency Problems in Settlement*, 16 J. LEGAL STUD. 189 (1987)). מצב דברים שבו כדאי לעורך הדין לפעול שלא לשביעות רצונו של הלקוח על רקע של "פרס הפיטורין" הגבוה שנקבע בהסכם שכר הטרחה, אשר נוסח על ידי עורך הדין, הוא מצב בלתי נסבל מבחינת האינטרס הציבורי. זאת, מאחר שלהספקת שירותים משפטיים נאותים ותקינים יש חשיבות ציבורית עליונה (ראו: ע"א 37/86 לוי נ' שרמן, פ"ד מד(4) 446, 464-467 (1990)). הסדר חוזי אשר מאפשר פגיעה בזכות הלקוח לקבל מעורך דינו שירותים משפטיים ברמה נאותה, הוא הסדר שסותר את תקנת הציבור, ומטעם זה אין לאוכפו – זאת, גם כאשר אין אנו מטילים ספק ביושרו של עורך הדין כאיש מקצוע.

25. לא זו אף זו: הוראת סעיף 8 להסכם שכר הטרחה באה לאיין, הלכה למעשה, את זכותה של המבקשת, כלקוחה של עורך דין – המשיב דנן – להחליפו בעורך דין אחר לפי בחירתה (ראו: סעיף 14(א) לחוק השליחות, התשכ"ה-1965; איל זמיר, מרדכי א' ראבילו וגבריאלה שלו הפירוש הקצר לחוקים במשפט הפרטי 839-832 (1996); אהרן ברק חוק השליחות א 1196-1197 (מהדורה שנייה מורחבת, 1996)). הלכה היא עמנו, כי שום הסכם בין עורך דין ללקוח אינו מורשה להצר זכות בסיסית כאמור, קל וחומר לאינה, על ידי הטלת חובה על הלקוח לשלם לעורך דינו את מלוא שכר הטרחה המוסכם במקרה של פיטורי עורך הדין.

עמד על כך השופט י' דנציגר במילים אלה:

"חווה מסוג זה [הסכם שכר טרחה שבין עורך דין ללקוח – א.ש.] מבוסס על אמון הדדי, וברי כי מקום בו לקוח אינו מעוניין עוד בשירותיו של עורך הדין וסיבתו להפסקת החוזה הינה סיבה הוגנת, לא יטיל עליו בית המשפט לשלם לעורך דינו פיצויי ציפיה. זאת, מתוך הבנה כי יש לשמר את אותו יסוד אמון ולהבטיח כי ימשיך להתקיים ביחסים שבין עורכי דין לבין לקוחותיהם. החשש הוא, כי אם יידע לקוח, מבעוד מועד, כי בכל מקרה ומקרה יחוייב בתשלום פיצויי ציפיה לעורך דינו, הרי שיימנע מלהפסיק את הייצוג וימשיך בהתקשרות שאינה רצויה לו, גם באותם מקרים בהם יסוד האמון של הלקוח בעורך דינו אינו קיים עוד. [...] במקרים מסוג זה, בהם הלקוח אינו מעוניין עוד בפרויקט שלשמו התקשר עם עורך הדין, יש לקרוא תנאי מכללא לתוך ההסכם לפיו לא יהיה זכאי עורך הדין לפיצויי ציפיה. כחלק מיסוד האמון של הלקוח בעורך דינו יש לראות גם את הסתמכותו של הלקוח, כי עורך דינו לא יכפה עליו פרויקט אשר הוא אינו רוצה בו עוד ולא ידרוש פיצויי ציפיה כאשר מופסק הייצוג משפטי הנוגע לאותו פרויקט" (ראו: עניין קורפו, בפסקאות 17-18; ההדגשות הוספו – א.ש.).

לעניין זכותו הבסיסית של כל אדם לבחור עורך דין שייצגו, יפים הם דבריו של הנשיא א' ברק בבג"ץ 4330/93 גאנס נ' ועד מחוז תל-אביב של לשכת עורכי הדין, פ"ד נ(4) 221 (1996):

"אוטונומיה זו של הרצון הפרטי מהווה ערך יסודי במשפטנו. היא מעוגנת כיום בהגנה החוקתית על כבוד האדם. במיוחד מוגנת האוטונומיה של הרצון הפרטי כפי שהיא באה לידי ביטוי בחירותו של אדם לבחור לעצמו פרקליט אשר ייצגו בבית המשפט [...]. חירות זו למנות

עורך-דין לייצוג בבית-משפט חשובה היא בכל שיטת משפט. חשיבות מיוחדת נודעת לה בשיטת משפט אדוורסארית. הופעה ללא ייצוג עשויה ליצור חוסר איזון בין הצדדים, ופגיעה בתיפקודה של השיטה" (ראו: שם, בעמ' 232).

26. שלילת זכותו של הלקוח להחליף את עורך דינו בעורך דין אחר, אף היא אינה עולה אפוא בקנה אחד עם תקנת הציבור.

בהקשר זה, ובהקשרים אחרים בהם זכויות היסוד של הפרט ותקנת הציבור נכרכות יחדיו, לימדנו הנשיא ברק כדלקמן:

"על תפיסות היסוד של החברה הישראלית – ועל עמדתו של המשפט הישראלי – באשר למותר ולאסור, לומד השופט ממכלול ערכיה של שיטת המשפט. הראשונים בערכים אלה הם הערכים החוקתיים של המשפט ושל המשטר. על-כן מהוות זכויות האדם, המעוגנות בחוקי היסוד, מקור מרכזי – אם גם לא יחיד – שממנו שואב השופט את הנתונים הערכיים המגבשים את 'תקנת הציבור' הישראלית" (ראו: ע"א 6601/96 AES System Inc. נ' טער, פ"ד נד(3) 850, 860 (2000)).

27. בהקשר זה, טוב נעשה אם נזכור ונשנן את ההלכה אשר קובעת כי בין לקוח לעורך דינו מתקיימים יחסי אמון הדוקים על כל המשתמע מכך. במסגרת יחסים אלו, פועל עורך הדין כנאמנו של הלקוח, ולא כנאמן של עצמו (ראו: ע"א 9784/05 עיריית תל אביב יפו נ' ידידיה גורן, עו"ד, פסקה 23 (12.8.2009); וכך ראו: דניאל פרידמן דיני עשיית עושר ולא במשפט א 537, 540 (מהדורה שנייה, 1998)).

לעניין זה, יפים דבריו של מ"מ הנשיא ש"ז חשין בעמ"מ 9/55 עו"ד פלוני נ' יו"ר וחברי המועצה המשפטית, פ"ד י 1720 (1956):

"היחס שבין עורך-דין ללקוחו מיוסד על אמון בלי מצרים. הלקוח הוא לרוב הדיוט בענייני המקצוע, והוא סומך על עורך-הדין כי ילחם לו באמונה וכי יגן על זכויותיו במיטב כשרונו ויכולתו. חובתו של עורך-הדין היא, איפוא, לשרת את לקוחו בנאמנות ומסירות. [...] נאמנות זו היא רוח אפיו של המקצוע, היסוד עליו הוא בנוי. טול את מידת הנאמנות אשר הלקוח רוחש

לפרקליטו ונטלת את נשמתו של המקצוע" (ראו: שם, בעמ' 1730).

28. חובת האמון של עורך הדין כלפי לקוחו מעוגנת בסעיף 54 לחוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א-1961, אשר קובע, בין היתר, כי "במילוי תפקידיו יפעל עורך דין לטובת שולחו בנאמנות ובמסירות [...]". חובה בסיסית זו מחייבת את עורך הדין, כנאמן של לקוחו, לפעול כלפי הלקוח בהגינות וביושר ולגלות רמה אתית ומקצועית גבוהה – כזאת שתהלוס את מקצוע עריכת הדין ותעצים את אמון הציבור בעורכי הדין (ראו: על"ע 7437/03 הוועד המחוזי של לשכת עורכי-הדין בתל-אביב-יפו נ' עו"ד עמיר גשרי, פ"ד נט(3) 611, 622-623 (2004)). כפועל יוצא מכך, הסכם ייצוג שבין עורך דין ללקוח חייב להלוס את חובת האמון כאמור. עורך דין שמנסח הסכם כזה אינו רשאי לכלול בו תניות אשר פוגעות בזכויות הלקוח או יוצרות ניגודי אינטרסים מוכּנים וחריפים בינו לבין הלקוח.

29. קביעת שכר טרחה נשכני, כאמור בסעיף 8 להסכם שכר הטרחה, אינה עולה בקנה אחד עם חובת האמון שהמשיב חב למבקשת. תניית הסכם זו התימרה לבטל, הלכה למעשה, את זכות המבקשת להחלפת הייצוג בהתדיינותה נגד המועצה. תנייה זאת גם יצרה ניגוד אינטרסים מובנה וחריף בין המבקשת לבין עורך-דינה, המשיב. המשיב אמור היה לייצג את המבקשת בנאמנות ובמסירות, כאשר פיטוריו האפשריים מהייצוג – בניגוד למה שאירע במציאות – אינם כרוכים בקבלת "הפרס הגדול" בדמות השכר הבלתי מותנה, והמופרז על-פניו, בסך של 254,694 ש"ח. תחת זאת, בחר המשיב לנסח את הסכם שכר הטרחה כפי שניסחו, ואחר כך דרש מהמבקשת – אחרי שזו פיטרה אותו מהייצוג – את הסכום המלא של 254,694 ש"ח, למרות שתביעתה של המבקשת נגד המועצה לא צלחה באותה העת ולא היה ברור כלל אם תצלח.

30. סבורני, על כן, כי ההסדר שנקבע בסעיף 8 להסכם הינו בטל ומבוטל בהיותו סותר את תקנת הציבור.

פסק דינו של בית משפט השלוס

31. בית משפט השלום קבע בפסק דינו ממצאים ברורים מהם עולה שהמבקשת איבדה את אמונה במשיב – התפתחות שמבחינת הלקוח מהווה סיבה טובה להפסקת הייצוג ולהחלפת עורך דינו בעורך דין אחר. למרות זאת, בית המשפט הסיק כי המבקשת פעלה בחוסר תום-לב.

32. למסקנה זו לא מצאתי אחיזה בחומר הראיות ובדין. המבקשת הפסיקה את העסקת המשיב כעורך דינה בשל כך שאיבדה בו אמון, מסיבות אשר יכול שלא היו מוצדקות כלל – וגם זאת זכותה המלאה. ביחסים שבין עורך דין ללקוח שבבסיסם הסכם שכר-טרחה מותנה, המקרה הטיפוסי שבו הלקוח נוהג בחוסר תום-לב הוא נישול עורך הדין משכרו אשר נעשה בכוונת מכוון. במקרה כזה, ורק בו, ניתן וראוי לחייב את הלקוח לשלם לעורך הדין פיצוי המשתווה לאינטרס הציפייה שלו – כפי שנקבע בעניין קורפו; ולנקודה חשובה זו עוד אשוב.

33. כך או אחרת, בית משפט השלום התעלם בפסק דינו מפגמיו המשפטיים של סעיף 8 להסכם שכר הטרחה, אשר כוללים בתוכם את ניגוד האינטרסים החריף בין המשיב – עורך הדין שניסח את ההסכם – לבין המבקשת, ואת הפגיעה החמורה בזכותה הבסיסית של המבקשת להחלפת הייצוג, שכאמור מגיעה כדי איון הזכות גופה. בית המשפט היה ער לכך שבפניו הוראת הסכם דרקונית, אולם לשיטתו לא היה מנוס מאכיפתה מכוח "העיקרון המוביל לפיו 'חוזים יש לכבד'" (ראו: פסקה 52 לפסק דינו של בית משפט השלום).

34. בהחליטו כפי שהחליט, בית משפט השלום לא נתן אפוא את דעתו לכך שלפניו הוראה חוזית הסותרת את תקנת הציבור – הוראה שדינה בטלות, ולא אכיפה. בית המשפט נזקק אמנם בפסק דינו להלכה שיצאה מלפנינו בעניין קורפו, אך הוא אמד את שוויו הכספי של אינטרס הציפייה של המשיב בהתבסס על האמור בסעיף 8 להסכם שכר הטרחה – הוראת הסכם חסרת תוקף משפטי מהסיבות שמנית.

35. בית משפט השלום שגה גם בדרך בה ראה ליישם את הלכת קורפו על עובדות המקרה כפי שהוא עצמו קבען. הבה נלך לפי דרכו של בית המשפט ונניח (מטעמים שלדידי אינם בנמצא) כי המבקשת פיטרה את המשיב בחוסר תום-לב. לפי הלכת קורפו, המשיב זכאי לקבל, במקרה כזה, פיצויי ציפייה, קרי: את שכר הטרחה המלא

בשיעור של 20% מדמי הזכייה של המבקשת בתביעתה נגד המועצה – להבדיל מ- 20% מסכום התביעה אשר הצלחתה אינה נראית באופק. ההסדר שנקבע בסעיף 8 להסכם שכר הטרחה אינו מכיל בתוכו מנגנון לתשלום פיצויי ציפייה, ובוודאי שאינו קובע מנגנון לתגמול המשיב על העבודה שעשה למען המבקשת. מדובר בהסדר שעניינו פיצויים מוסכמים למקרה של פיטורין, אשר, כאמור, יצר ניגוד אינטרסים חמור ביחסי עורך-דין-לקוח שנרקמו בין בעלי הדין ואף התיימר לאיין את זכות המבקשת להחלפת ייצוג. כפי שכבר הסברתי, הסדר זה עומד בסתירה לתקנת הציבור ודינו בטלות.

36. מסיבה זו, החיוב המרבי בפיצויי ציפייה שניתן היה להטיל על המבקשת מגיע כדי 60,000 ש"ח. זאת, מאחר שאנו יודעים כיצד המשיב עצמו קבע את מחיר עבודתו עבור המבקשת שלא במסגרת הסכם שכר-טרחה מותנה. כזכור, המשיב נקב בסכום כולל של 70,000 ש"ח (כולל מע"מ) כמשקף מחיר זה; ואחרי שידענו כי המבקשת כבר שילמה למשיב מקדמה בסך של 10,000 ש"ח, לא נותר לנו אלא לקבוע כי החיוב המרבי, שאותו ניתן היה להטיל על המבקשת בגין שכר טרחתו של המשיב אשר טרם שולם, הוא 60,000 ש"ח.

פסק דינו של בית המשפט המחוזי

37. בית המשפט המחוזי אף הוא אמר היה לראות את הפגיעה בתקנת הציבור הגלומה בסעיף 8 להסכם שכר הטרחה – זאת, למרות שטענות המבקשת בעניין זה לא נטענו באופן מיטבי. בית המשפט אמנם ניהל לפניו הליך אדברסרי, אך הדבר אינו פוטר אותו מחובתו הבסיסית להתערב ולתקן חוסר צדק משווע שמתגלה לנגד עיניו (ראו: ע"א 4839/92 גזן נ' כץ, פ"ד מח(4) 749, 757-758 (1994)). כך הוא אצלנו, וכך הוא גם בדין האמריקני שכידוע מעלה על נס את שיטת הדיון האדברסרית. כפי שכותב אחד מגדולי מלומדי החוזים, פרופ' אלן פרנסוורת:

"[T]he issue is sufficiently related to 'fundamental concepts of morality and fair dealing' that a court should not [...] ignore it merely because the claimant can plead its case without disclosing any contravention of public policy. Indeed, even if neither party raises the issue, the court will do so on its own initiative and refuse enforcement if justified by the record, at least if the contravention

is serious" (E. ALLAN FARNSWORTH, CONTRACTS § 5.1 at 318 (4th ed. 2004)).

38. כיצד ייתכן שפיטורי עורך דין שהחל לייצג אזרחית מן השורה, התובעת כ- 1,000,000 ש"ח, תמורת שכר טרחה מותנה של 20%, יביאו לכך שלקוחתו תחויב לשלם לו כ-250,000 ש"ח לפני שהתביעה הגיעה להוכחות? אכן, כך קובע הסכם שכר הטרחה אשר נוסח על ידי המשיב, אך הוראת ההסכם שמעגנת בתוכה קביעה זו – על פניה – הינה מנוגדת לתקנת הציבור, שכן, כאמור, היא מתמרצת את עורך הדין, באופן אנומאלי, לגרום לכך שלקוחתו תבקש לפטרו, תוך שהיא מטילה על הלקוחה סנקציה כספית חריפה באם תעז לעשות כן.

39. קיצורו של דבר: בית המשפט המחוזי לא אמור היה לעודד – ולא אמור היה לאשר – את חזרת המבקשת מהערעור, שמשמעה מתן גושפנקא לפסק הדין אשר מורה על אכיפתה של תנייה חוזית דרקונית שבעליל סותרת את תקנת הציבור. בית המשפט המחוזי חייב היה לשמוע את ערעורה של המבקשת, ולבסוף לקבל את הערעור כחלק מחובתו "להגן על הצד החלש מפני ניצול על ידי הצד החזק" (ראו: ע"א 7649/18 ביבי כבישים עפר ופיתוח בע"מ נ' רכבת ישראל בע"מ, פסקה 17 לפסק דיני (20.11.2019)). תחת זאת, עודד בית המשפט את חזרת המבקשת מהערעור – דבר אשר בלי ספק הסב לה עיוות דין.

סוף דבר

40. מכל הטעמים דלעיל, הנני מציע לחבריי כי נבטל את פסקי הדין קמא בשלמותם, נקבע כי סעיף 8 להסכם שכר הטרחה בטל ומבוטל, וכן נקבע כי הסכום הכולל של שכר הטרחה שעל המבקשת לשלם למשיב יהא 60,000 ש"ח, ללא תוספת מע"מ.

41. כפי שכבר הסברתי, סכום זה משקף במלואו את אינטרס הציפייה של המשיב (70,000 ש"ח) בלא סעיף 8 להסכם שכר הטרחה – שכאמור אין לו תוקף – כאשר מפחיתים ממנו את המקדמה (10,000 ש"ח) שהמשיב כבר קיבל. לאור התוצאה אליה הגעתי, אפשר היה גם להחזיר את הדיון לבית משפט השלום ירושלים לקביעת שכרו הראוי של המשיב בהתאם להלכת ביניש-עדיאל. הנני מעריך שבמקרה זה שכרו של

המשיב היה נופל מ-70,000 ש"ח – שכן, הלה לא היה קרוב להשלים את הטיפול המשפטי בהתדיינות שבין המבקשת למועצה במועד שפוטר. אולם, סבורני כי טוב נעשה אם נאמור את שכרו של המשיב על הצד הגבוה, ולו כדי לשים קץ להתדיינות שבינו לבין המבקשת.

42. מאחר שהמבקשת כבר שילמה למשיב חלק נכבד מחובה הפסוק, לרבות ההוצאות אשר נפסקו לחובתה – שאותו אנו מבטלים כעת – על המשיב להחזיר למבקשת את ההפרש בין הסכום שקיבל ממנה לבין 60,000 ש"ח, בצירוף ריבית והפרשי הצמדה כחוק.

43. בגין ההליך הנוכחי, המשיב ישלם למבקשת הוצאות בסך כולל של 30,000 ש"ח. סכום זה יוסף לחובו של המשיב כלפי המבקשת, אשר יחושב כאמור בפסקה 42 לעיל. באין הסכמה בין בעלי הדין באשר לאופן החישוב, יוכל כל אחד מהם לבקשנו לתת פסיקתא.

ש ו פ ט

השופט י' כשר:

1. מקובלים עליי עיקר נימוקיו של חברי השופט א' שטיין וכן התוצאה אליה הגיע. יחד עם זאת, עמדתי מבוססת על דגשים מעט שונים, בבחינת אותם הדברים ומעט אחרת.

2. במוקד הדיון עומדת הוראת סעיף 8 להסכם שבין המבקשת לבין המשיב, שצוטטה והודגשה על ידי חברי, השופט שטיין בפסק דינו, לאמור:

"בהתקיימות אחד מהמקרים הבאים, תשלם הלקוחה למייצג שכר הטרחה בשיעור 20% ומע"מ משווי הסכום הנדרש מאת הצד שכנגד, וזאת ללא קשר למועד התקיימותם:

8.1 אם לאחר הגשת התביעה תרצה הלקוחה למשוך תביעתה ללא תמורה מאת הצד שכנגד.

8.2 אם לאחר הגשת התביעה תרצה הלקוחה למשוך תביעתה כנגד תמורה שאינה כספית מאת הצד שכנגד.

8.3 אם לאחר הגשת התביעה תרצה הלקוחה להפסיק את ההתקשרות עם המייצג באופן חד-צדדי" (ההדגשות הוספו).

3. בהוראה שצוטטה לעיל שני היבטים בעלי השלכות להכרעה בבקשה דנן:

הראשון – על פי ההוראה זכאי עורך הדין (המשיב) לשכר טרחה, בסכום מוגדר, במצב של הפסקת ההתקשרות על ידי הלקוח (המבקשת), וזאת בלא קשר לנסיבות הפסקת ההתקשרות.

השני – שכה"ט שעורך הדין יהיה זכאי לו, על פי ההוראה, הינו מלוא שכר הטרחה שהיה מקבל עבור הטיפול כולו, כנגזר מהסכום הנתבע בכתב התביעה.

4. מסכים אני עם חברי השופט שטיין כי ההוראה בהסכם שצוטטה לעיל נוגדת את תקנת הציבור, בהיותה מטילה נטל כבד על הלקוח המבקש להפסיק את ההתקשרות עם עורך-דינו ויוצרת משוכה גבוהה (ניתן אף לומר, בנסיבות דנן, מחסום), בפני מימוש זכות בסיסית זו של הלקוח.

מסכים אני גם שאין מקום לאפשר קביעת משוכה שכזו וזאת לאור יחסי האמון המיוחדים העומדים בבסיס ההתקשרות בין עורך הדין ולקוחו (על חובות האמון של עורך הדין כלפי לקוחו ראו לימור זר-גוטמן "הנאמנויות של עורך הדין" חובות אמון בדין הישראלי 243 (רות פלאטו-שנער ושוקי שגב עורכים, 2016)).

5. חברי מדגיש בפסק דינו את ניגוד העניינים שיוצרת ההוראה ההסכמית דנן בכך שנוצר מניע לעורך הדין להביא את הלקוח לפטרו. ניגוד שכזה, קיים במישור התיאורטי אולם נראה לי (וכך אני גם מקווה), שנדירים המקרים בהם עורך-דין אכן יגרום במתכוון ללקוח לפטרו בשל מה שחברי מכנה "פרס הפיטורין".

6. רואה אני, לעומת זאת, כאקטואלי יותר, את החשש להשפעתה הפסולה של הוראה חוזית מסוג ההוראה דנן, על הייעוץ המקצועי שיינתן על ידי עורך הדין בהקשר לקביעת סכום התביעה, ואבאר:

כאשר בעל דין קובע את סכום תביעתו (והכוונה היא בעיקר להליכים שבהם הסכום אינו קצוב וטריוויאלי, כתביעה שטרית, תביעה לפירעון הלוואה או לגביית סכום הקבוע בדין), נשקלים מגוון שיקולים בבחירת סכום התביעה (החל משיקולי אגרה, דרך שיקולים שעניינם בהערכת סיכויי הזכייה בעילה כזו או אחרת וכלה בשיקולים הצופים פני פשרה עתידית, והנ"ל אינם מהווים, כמובן, רשימה ממצה).

ההסכם דנן עלול להכניס לתמונת השיקולים את זכותו של עורך הדין לגבות שכר טרחה, הנגזר מהסכום שיהיה נקוב בכתב התביעה, במצב בו הלקוח בחר לסיים את ההתקשרות עמו.

מדובר כמובן בשיקול זר וביצירת ניגוד עניינים בין עורך הדין ללקוח בעניין הקשור באופן מובהק במתן השירות המשפטי על ידי עורך הדין, ללקוח.

7. הדברים שאמרתי לעיל מהווים רקע מתאים לחזור ולעמוד על ההיבט השני, הבעייתי, בהסכם דנן – הקביעה שהסכום שישולם לעורך הדין, במצב בו הלקוח מבקש לסיים את ההתקשרות, ייגזר מהסכום הנקוב בכתב התביעה.

כפי שציינתי לעיל, סכום התביעה נגזר משיקולים שונים ולעיתים קרובות אינו משקף את הסכום שהלקוח ועורך הדין מצפים באמת לקבל מההליך המשפטי (וכך גם בנסיבות דנן, כפי שנראה מיד). יתר על כן, לעיתים קרובות (וניתן אף לומר – ברוב רובם של המקרים), הערכתם של עורך הדין והלקוח כאחד, הינה שהזכייה בתיק אינה מובטחת.

קביעה שעורך הדין יהיה זכאי לשכר טרחה בשיעור (באחוזים) שסוכם לגבי ההצלחה בתיק, אלא שייגזר מסכום התביעה, תחרוג על כן, למצער במרבית המכרעת של המקרים, מהציפייה של עורך הדין להפקת הכנסה מטיפול בתיק עד לסיומו.

אציין כי האמור לעיל, מעבר להשלכותיו על גובהה של המשוכה שמעמיד עורך הדין בפני הלקוח באם ירצה להפסיק את ההתקשרות עמו, הינה גם בגדר פיצוי מוסכם שנקבע "ללא כל יחס סביר לנזק שניתן היה לדאותו מראש בעת כריתת החוזה כתוצאה מסתברת של הפרה", במובן סעיף 15(א) לחוק החוזים (תרופות בשל הפרת

חוזזה), התשל"א – 1970 (וראו, ברוח דומה, את ההוראה הספציפית הקבועה בסעיף 84(ב) לחוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א – 1961).

8. ומכאן לנסיבות העניין דנן: בשונה מהנמקתו של חברי, איני רואה מקום להתערב בקביעתו העובדתית של בית משפט השלום כי המבקשת הביאה את ההתקשרות בינה לבין המשיב לידי סיום שלא בתום לב. לא רק שאין דרכו של בית משפט זה להתערב בהכרעות עובדתיות מהסוג האמור, בוודאי במסגרת ערעור "בסיבוב שלישי" (ראו, מיני רבים, רע"א 8694/20 דוויק נ' זרביב, פסקה 3 לחוות דעתו של השופט ד' מינץ (21.7.2022)), אלא שאיני רואה בקביעה זו, לגופם של דברים, כקביעה מופרכת.

9. התוצאה של האמור הינה שבהתאם להלכה הפסוקה, ואף בהתעלם מההסכם בין הצדדים, זכאי המשיב לסעד כספי שישקף את אינטרס הציפייה שלו מההסכם ולא שכר ראוי בגין פועלו עד הפסקת ההתקשרות בלבד (ראו ע"א 8854/06 קורפו נ' סורוצקין (20.3.2008), שאבחן את פסק הדין שקדם לו בע"א 136/92 ביניש-עדיאל – עורכי-דין נ' דניה סיבוס חברה לבנין בע"מ, פ"ד מז(5) 114 (1993)).

10. בהתאם לאמור לעיל, הסכום המשקף את אינטרס הציפייה של המשיב מהטיפול בתיק אינו 20% מסכום התביעה. ואולם, מעבר לכך שהדבר נובע מהעקרונות הכלליים עליהם עמדתי לעיל, במקרה דנן קיימת לכך ראייה רבת משקל אשר מלמדת אף מהו הסכום שמשקף את אינטרס הציפייה האמיתי של המשיב.

כוונתי להודעת דוא"ל ששלח המשיב למבקשת, ביום 23.6.2016, המתייחס להתעקשותה של המבקשת להביא את ההכרעה בעניינה בפני בית הדין לעבודה דווקא, וכך כתב בו המשיב:

"היות שאת מתעקשת שאפעל כך חרף המלצתי, אמרתי לך שאם תתעקשי לשנות את ההליך, אזי יהא צורך לשנות גם את הסדר שכר הטרחה בינינו.

שכן, כפי שהסברתי לך, עיקר שכר טרחתי נגזר באחוזים מהסכום שאת תקבלי בסוף ההליך, ולכן, אינני מוכן

שתכפי עלי להתנות את שכרי ואת פרנסתי באחוזים מתביעה שאינני מאמין בה בלב שלם.

לפיכך, אם את בכל זאת מעוניינת לשנות את ההליך, אזי צריך לשנות גם את מנגנון שכר הטרחה.

סכום התביעה בתיק מבשרת הוא למעלה ממיליון ש"ח. הציפייה שלי, כעו"ד ששכרו תלוי בתוצאה, היא שתזכי לכל הפחות ל-350,000 ש"ח (שליש מסכום התביעה), ואזי יהיה שכר טרחתי 70,000 ש"ח. כמובן שאי אפשר להבטיח זאת, וכמובן שאני אעשה כל שלאלי ידי על מנת שתזכי בכמה שיותר, אך זוהי ציפיית השכר שלי" (ההדגשה הוספה – י' כ').

מהאמור עולה שציפייתו של המשיב, כפי שהוא עצמו טען בזמן אמת, עמדה על סך של 70,000 ש"ח.

11. אציין, בהערת אגב, שבהמשך אותה הודעה, מתריע המשיב בפני המבקשת כי אם תבחר להעביר את התיק לעורך דין אחר, הרי שיחול סעיף 8.3 להסכם (קרי – היא תחוב כלפיו בסכום העולה ביותר מפי שלושה על הסכום שלטענת המשיב עצמו, באותה הודעה ממש, משקף את הציפייה שלו מטיפול בתיק עד תומו).

דומה כי די בהפניה לשתי המובאות דלעיל, זו לצד זו, כדי לעמוד על היותו של ההסכם מנוגד לתקנת הציבור.

12. מעדיף אני לנהוג בזהירות בקביעה כלשהי לעניין השכר הראוי לו זכאי המשיב לאור הטרחה שהשקיע בטיפול בתיק עד להפסקת ההתקשרות ביוזמת המשיבה, שכן אין בפנינו די ראיות לעניין זה. יחד עם זאת, ברור שהסכום בו נקב המשיב כמספק אותו עבור טיפול בתיק, מתחילת הטיפול בו ועד לסיומו, בבית הדין לעבודה, עולה על השכר הראוי עד להפסקת ההתקשרות.

אכן, לכאורה יכולה המבקשת להישמע בטענה שהציפייה האמיתית בעת הגשת התביעה הייתה אף לסכום נמוך יותר, אולם נראה לי שהסכום בו נקב המשיב, הנגזר מהנחה שרק שלישי מסכום התביעה ייפסק לבסוף, הינו בהחלט סביר וטעמי יעילות דיונית מצדיקים שלא להורות על קיום הליך ראייתי רק כדי לברר טענה כאמור.

13. התוצאה היא שאף אני סבור שהתוצאה לפיה הסכום שהיה זכאי לו המשיב מהמבקשת עומד על 70,000 ש"ח (10,000 ש"ח ששולמו בהתחלת הטיפול ועוד 60,000 ש"ח שהיה על המבקשת לשלם במועד סיום ההתקשרות), הינה תוצאה ראויה.

כמתחייב מהאמור בהסכם שכה"ט, הסכומים דלעיל כוללים מע"מ.

ש ו פ ט

השופט י' אלרון:

אני מסכים לאמור בפסק דינו של חברי, השופט א' שטיין. הערותיו של חברי, השופט י' כשר, מקובלות עלי בעיקרן. באשר לשאלה אם המבקשת נהגה בתום-לב בבואה להחליף את הייצוג – כפי שמובהר בפסק דינו של חברי, השופט שטיין, לשאלה זו אין השלכות על תוצאת הערעור המקובלת על שני חבריי, ועל כן אין סיבה להכריע בה.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט א' שטיין.

ניתן היום, י"ד באדר התשפ"ג (7.3.2023).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט

עב 22077060_F07.docx

מרכז מידע, טל' 077-2703333 *3852; אתר אינטרנט, <https://supreme.court.gov.il>

י' אלרון 54678313-7706/22
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה

בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, תיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן